

РЕЦЕНЗИЯ

На: Дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.8. – Икономика, докторска програма „Финанси”, на тема: *“Рисковата култура на банките – значение, възможности за квантифициране, измерения в България”*;

Докторант: Пламен Любомирав Джапаров;

Рецензент: Проф., д-р ик.н. Гарабед Минасян, в съответствие със Заповед № РД – 06-3480 от 30.10.2017 г. на Ректора на Икономическия университет – Варна и Решение на научното жури от 31.10.2017 г.;

Докторантът е роден през 1986 г. в гр.Карлово. През 2009 г. завършва Икономическия университет – Варна и придобива образователна степен „Бакалавър” по специалност „Маркетинг”, втора специалност „Финанси”. Следващата година придобива образователна степен „Магистър”, специалност „Банков мениджмънт”, в същия университет, със среден успех от курса на обучение отличен (5,67) и успех от положен държавен изпит отличен (6,00). В периода 2011-2015 г. е асистент в Икономическия университет – Варна и редовен докторант, специалност „Финанси”.

Дисертацията е структурирана в три глави, с увод, заключение, литература и приложения. Общият обем е 299 машинописни страници, вкл. 15 страници литература и 72 страници приложения.

Дисертацията е с научно-практическа и приложна насоченост. Проблематиката е актуална и значима за състоянието на банковия сектор и по-общо – за състоянието на финансовата система в страната. Тя допринася за по-доброто разбиране и осмисляне на протичащите процеси в банковия сектор у нас в контекста и на фона на развитието на търговското банкиране в развития свят. Резултатите в дисертацията са насочени към усъвършенстване на управлението на търговската банка с оглед осигуряване на стабилно и предвидимо развитие на кредитната дейност в интерес на цялостната устойчивост на финансово-икономическите структури в страната.

В дисертацията се поставят теоретични въпроси, свързани с особеностите на управлението и динамиката на банковия сектор, както и с измерването и оценката на възлови характеристики и показатели на търговското банкиране, свързани най-вече

със специфичните за банковия сектор рискове. Докторантът се старае да намери подходящите отговори и не се опасява да дискутира спорни теоретични положения.

Компетентно са формулирани, подредени и структурирани целите на дисертацията (Увод). Структурата и съдържанието следват и са подчинени на водещата логика на изследването. Използваният език е гладък и добре обработен, без стилни и правописни грешки, което подсказва за положени немалко усилия за постигане на удачно текстово изложение. Заслужава признание научното ръководство на докторанта.

Основни научни достойнства:

1. Систематизация на теоретико-практически постановки и позиции, свързани с осмислянето, структурирането, оценката и проектирането на банковия риск и рисковата култура в банкирането.

Докторантът демонстрира детайлно познаване на специализираната литература, както и на практиката при анализа, оценката и проектирането на банковия риск и рисковата култура (гл.1). Обработен е огромен брой литературни източници, а класификацията на идеите и тяхната оценка е извършена с професионализъм и вещина.

Направен е опит за прецизно дефиниране на използваните в дисертацията понятия и финансово-икономически категории, което е предпоставка за адекватност и правдоподобност на теоретико-статистическите оценки. Разгледани и анализирани са почти цялото множество от варианти на проявления на рисковата култура и са проследени различните по характер въздействия върху организацията на банковия мениджмънт и управленската структура на банковата дейност.

Докторантът отдава значимото на местните изследвания по дискутираната в дисертацията проблематика и съумява умело да ги съпоставя и съчетае с европейските и световните. Чувства се завидната ориентация на докторанта в проблематиката, обширното познаване на историята и разнообразните управленски практики.

Заслужава признание удачното свързване между теоретически позиции, виждания и обобщения, от една страна, и практически реалности и изпълнения, от друга.

Докторантът не се задоволява само със систематизация, а вгражда и свои собствени оценки, по правило добре обмислени, уместни, премерени и съдържани.

Докторантът съумява да комбинира изложението с подходящо подобрени и собствено съставени графики и таблици за онагледяване на дискусираните идеи, които допринасят за по-прякото възприемане на идеите от страна на читателя.

2. Удачно застъпена българска проблематика.

Докторантът е посветил съществена част от дисертацията си на българската проблематика. Оценката на българските реалности в контекста на рисковата култура е както подлъгващо податливо, така и комплицирано. На пръв поглед изглежда нетрудно, защото България притежава сравнително малка и компактна банкова общност, но е и комплицирано поради разнообразието във формите на собственост и симбиозата между местен модел на поведение и култура, от една страна, и европейски (международен) стандарт, от друга.

Напълно уместно докторантът нееднократно посочва националния стереотип като пречка и ограничител за по-широкото внедряване на съвременната рискова култура. Тази особеност докторантът дискутира както теоретично, така и установява на практика, при анкетното проучване.

По-специално докторантът заключава, че все още действат „... неизкоренени културни и социални стереотипи от преди 1989 г.” (123 стр.), както и акцентира върху факта, че „..... едва 16% от анкетиранияте топ-мениджери посочват липсата на ефективна рискова култура като сериозно предизвикателство” (148 стр.)! Видимо неслучайно докторантът дискутира и т.нар. „регулаторна култура” (32, 81 стр.). Общото му заключение е, че „...всички местни банки са с ниска степен на рисковокултурна зрялост” (211 стр.). В преценките на местните банкови мениджъри други фактори (твърде често неназовани, неидентифицирани и действащи зад кадър) са по-важни и определящи, отколкото съобразяването с рисковите последствия.

На този фон случилото се с КТБ преди три години придобива по-реални и обясними измерения. Неговото недопускане в бъдеще изисква пренасочване на

вниманието както към по-качествена университетската подготовка на банкови мениджери, така и към култивиране на съвременно банково поведение и значително по-широк професионален манталитет на национално равнище, която да е съизмерима със съвременните европейски и световни стандарти. Толкова повече, че (следвайки Oxford Dictionary, така както докторантът прави на 24 стр.) културата се определя като резултат от израстване и обучение.

Докторантът долавя и друга съществена особеност на развитието и на поведението на банковия мениджмънт, на която се отделя нарастващо внимание в съвременните научни изследвания. Той преценява, че *„...акцентът върху поведенческите и психологически моменти е напълно обоснован и логичен”* (24 стр.). Подобно отношение се съгласува с психологическата констатация, че съществува *„...стремеж на българина за силно избягване на несигурността”* (105 стр.). Тази страна от поведението на банковия мениджмънт остава недоразвита в дисертацията, но предоставя широко поле за изследвания в бъдеще.

3. Проведено оригинално анкетно проучване на рисковата култура при банкирането с умело формулиране на обобщаващи изводи и препоръки с непосредствена практическа насоченост и полза.

Съставянето на анкетна карта с оглед постигане на конкретни цели самó по себе си е творческа дейност, която изисква и предполага както висок професионализъм, така и усет и детайлно познаване на проблематиката. В допълнение е необходима уморителна и непрестижна дейност по провеждането на анкетното проучване най-вече за осигуряване на достоверна и адекватна информация. Докторантът демонстрира притежаването на тези качества. Съставени са три анкетни карти за проучване на рисковата култура на три съподчинени равнища в структурата на банковия мениджмънт. При формирането на тези карти прозира дълбокото навлизане на докторанта в проблематиката и прецизното разбиране на функциите и задачите на различните равнища на управление. Направен е успешен опит за покриване на всички по-важни управленски функции и за извличане на максимална информация за настроеността, оценките и поведението на субективния управленски фактор на отделните равнища.

Докторантът неоснователно е пренебрегнал дискутирането на съдържанието на анкетните карти, вероятно с оглед свиване на прекалено големия обем на дисертацията. Преценявам, че докторантът се е увлякъл по пространни обяснения и изложения, които биха могли да се съкратят, особено допуснати немалко повторения. Показателно е например, че често се употребяват изрази като „*както беше отбелязано*”, „*както вече стана ясно*”, „*всеизвестен е фактът*” и др.под.

Статистическата обработка на резултатите от анкетното проучване са извършени с вещина и умение. Докторантът проследява както средните оценки, така и медианите на отговорите. Последователно и изчерпателно са представени и онагледени получените резултати, извлечени са обобщаващи и полезни за банковата практика и регулаторния орган изводи, които звучат оригинално, нерядко неочаквано, но при всички случаи съдействат, а дори и принуждават читателя да се замисля.

Основни критични бележки:

Темата на дисертационния труд е достатъчно комплицирана, дори научно предизвикателна, така че предполага внимателно оценяване и съпоставяне на различни позиции и виждания. Открояването на дискуссионни моменти в дисертационния труд и акцентирането на вниманието върху своеобразни невралгични пунктове би било полезно за докторанта (и не само за него) най-малко с оглед на по-нататъшната му научноизследователска дейност. В този смисъл формулираните по-долу критични бележки имат повече смисъл на размисли, които да стимулират по-нататъшните научни търсения на докторанта.

1. Преувеличаване на ролята на анкетното проучване за сметка на проучването на публичната информация и публичните данни.

Докторантът изявява категорично и нееднократно своята позиция, че изследването на рисковата култура при използване на публично достъпна информация в български условия не е подходящо и е подвеждащо (97, 129, 131, 147 стр.). Той говори и се придържа единствено за вторичен анализ на публичната информация (131 стр.).

Резултатите от анкетното проучване следва да се интерпретират внимателно и в никакъв случай да не се надценяват. Редица фактори и условия подкрепят подобна

въздържана оценка. *Първо*, представителността на извадката остава проблематична и не е дискутирана. *Второ*, обемът на анкетната карта е фактор, който влияе върху достоверността. Като правило попълването на анкетни карти е непривлекателно занимание и анкетираният не полага еднакво усилие при отговорите на всички въпроси – колкото са повече те, толкова по-голяма е вероятността за разсейване на вниманието на анкетирания. Това е т.нар. проблем за *претовареност на анкетните карти*, която вместо позитиви води до негативи за изследователя. Докторантът не обсъжда този момент. *Трето*, проблематично е доколко сериозно се отнася всеки един от анкетираните към поставената му задача. Не са редки случаи на формално и набързо посочени отговори, нерядко дори противоречиви.

Казаното по-горе обяснява получени проблематични резултати. Всички анкетираните висши ръководители (100%) считат, че кредитният риск се управлява безупречно (156 стр.). Въпреки това обаче се натрупват немалко лоши кредити, които в определени моменти придобиват застрашителни размери. Преобладават позитивните оценки за управление на риска, а как кореспондират тези оценки със срива през 2008 г.? Оказва се, че *„системата за възнаграждения ... е сред факторите, оценени най-ниско от всички групи респонденти”* (159 стр.). Едва ли може да се очаква нещо по-различно – всеки и навсякъде се счита за недооценен! Докторантът посочва нелогични и несъгласувани отговори, което е нещо обичайно за такъв вид анкети.

Публичната информация не бива да се подценява. Така например, от отчетите на КТБ за периода 2010-2013 г. може да се проследи динамиката на редица показатели, която подсказва за зараждането и действието на пирамидална структура. В счетоводните баланси, както и в отчетите за приходи и разходи на търговските банки се съдържа много информация, която навежда на определени мисли, разсъждения и догадки и следва да се отчита при формиране на крайна оценка за качеството на банковия мениджмънт.

2. Нееднакво третиране на различните видове фактори, свързани в формирането на рискова култура в банките.

Докторантът представя една удачна и умело структурирана визуална картина на рисковата култура в банковите институции – фигура 1. В малко по-агрегирана форма може да се каже, че рисковата култура при банкирането стъпва на три

основни стълба: *първо*, специализираното университетско образование; *второ*, рисковите детерминанти и ограничения, определяни от регулаторния орган (централната банка); *трето*, поведението на банковите служители. Докторантът дискутира най-обстойно и детайлно третия стълб – поведението на банковите мениджъри в управленската йерархия. Много по-слабо се анализира втория стълб – поведението на регулаторния орган, а първият стълб остава практически извън ползрението на докторанта.

В т.2.2 на втора глава докторантът привежда разсъждения, свързани с действащата към момента Наредба № 7 на БНБ за „*Организация и управление на рисковете в банките*”, която е в сила от пролетта на 2014 г. Предходната Наредба № 7 е от 2006 г. и е за големите експозиции на банките. Специално и явно за организация и управление на рисковете в ТБ се говори от 2014 г. Но рисковата тематика при търговското банкиране фигурира в много от другите наредби на БНБ. Налаганите ограничения и изискванията на регулатора, свързани с капиталовата адекватност, банковата ликвидност, задължителни минимални резерви и много други корелират пряко с разрешаваната степен на поемане на рискове от страната на търговските банки. Показателно е, че 77% от анкетиранияте топ-мениджъри преценяват, че „... *стратегията за управление на риска в банката се влияе най-силно от визията на висшето ръководство и от регулаторните изисквания (к.Г.М.)*” (155 стр.).

Отделен въпрос е, че поведението на регулатора и характерът и съдържанието на отделните наредби (вкл. третирането на риска) следват европейската и световна практика и по специално позициите в т.нар. системи Базел II и Базел III, които докторантът не е намерил за необходимо да дискутира детайлно.

Значението на качеството на специализираното университетско образование остава изцяло извън ползрението на докторанта. Сякаш мимоходом фигурират текстове, които адресират необходимостта от подходящо обучение и образование¹, но няма систематично осъзнаване на проблема. Показателно е, че в анкетните карти

¹ Така например, за важността на обучението (27 стр.), или че „*служителите в рисковите звена трябва да бъдат въоръжени с умения по приложна математика, финансово моделиране и иконометрия*” (191 стр.), или за необходимостта от предварително обучение на bankerите (106 стр.).

не фигурира въпрос, свързан с полученото университетско образование на служителите.

Заключение:

Дисертационната тема е актуална и значима. Докторантът е проявил професионализъм, обработил е огромен информационен масив и е достигнал до резултати, които заслужават внимание и уважение. Постиженията в дисертацията формират фундамент за по-нататъшни изследвания и оценки, даващи своя принос за по-пълното осмисляне, разбиране и проектиране на протичащите в банковия сектор процеси.

Докторантът проявява висока публицистична активност. Той е представил две публикации в авторитетни специализирани издания у нас, както и три доклада на международни и национални научни форуми. Всички те са свързани с отделни части от дисертацията. Показателно е, че публикациите са в различни списания, т.е. те са оценявани от различни редколегии.

Преценявам, че приносите в дисертацията са съществени и надделяват. Постиженията са на достатъчно високо научно равнище. Те демонстрират придобитите от докторанта умения както в контекста на повишената образователно-квалификационна скала, така и като възможност за организиране на собствено структурирани научни изследвания.

Въпрос към докторанта: Как оценявате участието на всеки от трите фактори (1. университетска подготовка; 2. регулации; 3. поведение на банковите служители) при формирането на рискова култура у нас? Съображения, аргументации, препоръки!

Постиженията в дисертационния труд са стойностни, което ми дава основания да предложа на уважаваните членове на научното жури да подкрепят аспирациите на Пламен Любомирав Джапаров за присъждане на научно-образователната степен „Доктор” по професионално направление 3.8 Икономика, (Финанси, парично обращение, кредит и застраховка).

Декември 2017, София

Подпис:..

(проф., д-р ик.н. Г.Минасян)

РЕЦЕНЗИЯ

**на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“
по професионално направление 3.8 Икономика, докторска програма „Финанси“**

I. Обща информация

Изготвил рецензията: **доц. д-р Данчо Христов Петров**, катедра „Финанси“, ИУ-Варна

Основание за написване на рецензията: Заповед № РД-06-3480/30.10.2017 г. на Ректора на Икономически университет – Варна за назначаване на научно жури и решение на научно жури от 31.10.2017 г.

Автор на дисертационния труд: **Пламен Любомиров Джапаров**, редовен докторант към катедра „Финанси“ при Икономически университет – Варна.

Тема на дисертационния труд: **„Рисковата култура на банките – значение, възможности за квантифициране, измерения в България“**

II. Данни за автора на дисертационния труд

Докторант Пламен Любомиров Джапаров е завършил висшето си образование в ИУ-Варна, ОКС „Магистър“ специалност „Банков мениджмънт“ през 2010 г. След дипломирането си печели конкурс за редовен асистент към катедра „Финанси“ при ИУ-Варна. Води семинарни занятия по дисциплините „Въведение в банковото дело“, „Банкови сделки“ и „Въведение във финансите“ в ОКС „Бакалавър“ и „Стратегически банков мениджмънт“ и „Мениджмънт на банковите корпорации“ в ОКС „Магистър“. Научните му интереси са в областта на банковото дело, банковия мениджмънт и риск-мениджмънт. Личните ми впечатления от съвместната ни работа като титуляр на дисциплините „Банкови сделки“ и „Въведение във финансите“ са, че докторант Пламен Джапаров е изключително отговорен, организиран, проявява ангажираност към учебния процес и изпълнява добросъвестно и в срок възложените му задачи. Притежава необходимите за преподавателската дейност качества, за което свидетелстват положителните отзиви от студентите за неговата работа.

III. Общо представяне на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е фокусиран върху изследване на рисковата култура в банковата сфера – изключително актуален, но все още недостатъчно изследван научен и приложен проблем. Дисертацията е разработена в обем 227 страници основен текст и 72 страници приложения. Използвана е класическа структура на изложението в три глави. В структурно отношение трудът се отличава с изключителна балансираност в обема на отделните глави, както и на съдържащите се в тях параграфи и подпараграфи. В дисертацията са поместени 29 таблици, 11 фигури и 20 приложения, в които са систематизирани и представени данните от теоретичния анализ и практическото изследване. Библиографията включва внушителните 352 литературни и информационни източници.

Обектът на изследване в дисертационния труд е „рисковата култура на банковите институции“, а *предметът* – „състоянието на банковата рискова култура в България“. Така дефинираните обект и предмет на изследване намират своето логично отражение във формулираната *цел* на изследването: „да систематизира съвременните измерения на банковата рискова култура, да открие спецификите и в кредитните институции в България и да предложи мерки за нейното усъвършенстване“. Изследователската цел е декомпозирана в три основни задачи, чието изпълнение кореспондира напълно с реализацията на поставената цел. Именно реализацията на поставените цел и задачи позволяват както доказването на изследователската теза, така и предоставят възможност за формулирането на адекватни изводи и препоръки за адаптиране и усъвършенстване на рисковата култура на банките в България.

Интердисциплинарният характер на изследването обосновава използването на широк набор от променливи, комбиниращи елементи от различни научни направления като поведенческа психология, корпоративен (в частност банков) мениджмънт, управление на човешките ресурси, наука за социо-културните ценности и пр. Във връзка с това *методологичния инструментариум* в дисертационния труд включва разнообразни научни методи и подходи като анализ, синтез, индукция, дедукция, наблюдение, аналогия и сравнение.

За информационното осигуряване на дисертационния труд са използвани впечатляващ брой специализирани научни източници, регулаторни документи, проучвания на консултантски компании, публично достъпна информация от сайтовете на банките и журналистически публикации. Емпиричното изследване на рисковата култура на банките в България е проведено с помощта на анкетно проучване, в което са включени девет от водещите банки в страната, притежаващи 66,2 % от активите на националната банкова система към периода на провеждането му. Този факт, както и броят на анкетиранияте 304 респондента са предпоставки за представителност на проучването.

Коректно изтъкнати са и някои ограничения в дисертационния труд. Убедително се аргументира избора на качествени индикатори за анализ пред използването на количествени модели. Строгата конфиденциалност на вътрешнобанковата информация и спецификата на обекта на изследване се изтъкват като водещи мотиви за избора на подходящ и адекватен методологичен апарат.

Изложеното дотук ми дава основание да считам, че дисертационният труд е представен във вид, обем и структура в пълно съответствие с изискванията на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България.

IV. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Дисертационният труд се отличава с прецизно балансирана структурирана на главите и съдържащите се в тях параграфи и подпараграфи. Между отделните глави и параграфи е налице взаимна логическа обвързаност и последователност.

Актуалността на темата е убедително аргументирана на фона на поуките от финансовата криза и посткризисните предизвикателства пред банките. Констатира се, че феноменът „банкова рискова култура“ е важен, но все още недостатъчно изследван проблем, който в нашата банкова практика е подценен и дори negliжиран както от страна на банковия мениджмънт, така и от страна на регулаторът и научната общност.

В *първа глава* се прави опит да се дефинира понятието „рискова култура“. Задълбоченият анализ на множество концепции, визии и мнения, които разглеждат феномена „рискова култура“ от различни ракурси дава възможност на автора да представи

своя интерпретация на понятието. Нещо повече, дефинирането на термина намира своето логично продължение в изработването на „концептуална рамка на рисковата култура в банковите институции“. Дизайнът на тази рамка е развит в три направления – организационни, индивидуални и външни детерминанти. Успешното конструиране на рамката на рисковата култура служи като солидна основа за последващото емпирично изследване.

Цялостното впечатление от първа глава на дисертацията е, че тя се отличава с много прецизно разработен теоретичен анализ. Авторът не само е систематизирал литературата по изследвания проблем, но и демонстрира добре развити умения да „влиза“ в дискусия, да взема отношение по анализираната проблематика и да формулира обосновани изводи и заключения.

Втората глава на дисертацията е фокусирана върху възможните подходи за изследване на банковата рискова култура и степента на тяхната приложимост в нашата банкова практика. Тук в полезрението на автора попадат модели за оценка на рисковата култура, разработени от водещи консултантски компании. Констатира се, че основната трудност пред оценъчните модели се състои в интегрирането на изключително мащабен изследователски обхват на множество относително самостоятелни „рискови субкултури“, включително и трудноизмерими такива като поведенчески, репутационни, технологични и др. в единен модел. В това отношение авторът вярно е доловил критичните точки в разгледаните модели и основателно поставя под съмнение тяхната универсална практическа пригодност. Решението на този съществен методологичен проблем дисертантът търси и успява да намери в адаптирането на концептуалния модел на своето изследване към действителността на български банков пазар и неговите специфични особености.

Проведеното в *трета глава* мащабно емпирично изследване на рисковата култура на търговските банки в България дава възможност на автора да синтезира получените резултати и да формулира значими изводи с висока практическа стойност. Въз основа на резултатите от изследването се отправят редица релевантни препоръки и стойностни предложения, целящи усъвършенстване и оптимизация на процеса по „имплантиране“ на рисковата култура на всички йерархични нива в банките.

Сред достоинства на дисертационния труд могат да се посочат още: постигнатата дълбочина на анализа, прецизността в детайлите, техническото оформление, много грамотно разработен в стилово отношение, с безупречна лексика, поднесен на ясен и разбираем научен език.

Представеният автореферат е разработен коректно и в пълно съответствие с изискванията. Той кореспондира с основния труд и синтезира основните аспекти на изследваната проблематика.

V. Идентифициране и оценяване на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд

В дисертацията са налице редица *научни* приноси, сред които се открояват следните:

- Извършен е критичен теоретичен анализ на съществуващи концепции относно дефинирането на понятието „рискова култура“ и на тази основа се предлага собствено определение на този термин;
- Въз основа на систематизираните теоретични и практически подходи за квантифициране на рисковата култура в банките е развита концептуална рамка на банковата рискова култура, която служи като платформа за последващо емпирично изследване;
- Адаптиран е модел за изследване на рисковата култура в банките, съобразно специфичните особености на българската банкова система.

Приноси с *научно-приложен* характер:

- Осъществено е емпирично изследване на рисковата култура в извадка от девет водещи търговски банки в България. Основните резултати и изводите от изследването са систематизирани и обобщени в девет направления (стр. 174-177);
- Предлагат се конкретни мерки за подобряване на рисковата култура, систематизирани в различни дименсии – от институционалната корпоративна култура до индивидуалните рискови възприятия на банковите служители от различни йерархични нива;
- Обогатен е методологичния инструментариум, целящ съществено подобряване и усъвършенстване на банковата рискова култура, чрез разработените от автора

примерна декларация за рисковия „апетит“ (Приложение 19) и четири учебни програми за обучение на банковия персонал (Приложение 20).

VI. Публикации и участие в научни форуми

В списъка с публикации на докторант Пламен Джапаров по темата на дисертационния труд са включени две научни статии, от които едната под печат и три доклада на научни конференции с международно участие. Представените данни за публикации и участия в научни форуми съответстват на количествените изисквания по чл. 35, ал. 1, т. 4 от Правилата за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ИУ-Варна.

VII. Критични бележки и препоръки

Считам, че представеният за рецензиране дисертационен труд е разработен успешно и съответства на изискванията за научни разработки от такъв ранг. В него не се откриват сериозни слабости или пропуски. От тази гледна точка отправените в следващото изложение бележки изразяват лична позиция и имат подчертан дискуссионен характер като ни най-малко не омаловажават достойнствата на дисертационния труд.

Прокламираното мнение в тезата и многократно повтарящо се понататък в изложението, че рисковата култура попада в „светлините на прожекторите“ на регулаторите би могло да се доразвие и конкретизира. Констатираното отсъствие на термина „рискова култура“ в българската нормативна рамка е предпоставка в нея да бъдат нанесени адекватни корекции. Това е особено наложително след казуса с фалита на КТБ, който също би могъл да намери повече място в анализа като следствие от negliжирането на рисковата култура в банките.

Безусловно модифицирането на методиката за изследването на банковата рискова култура и прилагането на подход, адаптиран към спецификата на българския банков сектор е необходимо условие, което е успешно реализирано в дисертацията. Същевременно в аргументацията на концептуалния модел се открива леко противоречие между твърдението, че е „възможно част от респондентите вече да са били обект на проучвания по проблемите на рисковата култура“ (стр.127), а още в следващия абзац се твърди, че проблемът е „сравнително малко познат“ за банковите служители.

Поради иновативния характер на дисертационния труд, неговата актуалност и значимост си позволявам да отправя препоръка към докторанта да популяризира

основните резултати от своето изследване чрез публикации в чуждестранни научни издания с импакт фактор.

VIII. Дискуссионни въпроси.

Всеки актуален и добре разработен научен труд провокира множество дискуссионни въпроси.

Трябва ли и как „рисквата култура“, като един от „меките“ фактори на успеха, притежаващ „неосезаем характер“ и измерващ се предимно с качествени индикатори, може да бъде обект на регулиране и надзор?

С какви форми на материално стимулиране би могла да бъде преодолена констатираната в изследването липса на релация между възнагражденията на банковите служители и поетите от тях рискове на фона на прилаганите все по-консервативни подходи за материално стимулиране на банковите кадри в България?

В каква степен е практически реализуемо предложението за класификация на банките в различни групи по степен на зрялост на тяхната рисква култура с оглед обективното наличие на повече качествени, отколкото количествени индикатори като потенциал за генериране на конфликти относно валидност и общоприетост на получените резултати?

IX. Заключение

Представеният дисертационен труд представлява завършено и задълбочено изследване на рисквата култура в банковата сфера и притежава всички характеристики на оригинално научно съчинение без аналог в нашата специализирана научна литература. Като имам предвид значимостта и високата научна и приложна стойност на дисертационния труд с убеденост гласувам „за“ присъждането на образователната и научната степен „доктор“ по професионално направление 3.8 Икономика, докторска програма „Финанси“ на Пламен Любомиров Джапаров.

Варна,
06.12.2017

Рецензент:
(доц. д-р Данчо Петров)

ДЕКЛАРАЦИЯ

От доц. д-р Данко Христов Петров адрес.....
Варна, ул. "Св. Иван Гимитев" № 2, ап. 1
.....назначен за член на научно жури със Заповед на
Ректора на ИУ - Варна № РД-06-3480/30.10.2017г.

Аз, долуподписаният Данко Христов Петров.....

Декларирам, че като член на жури нямам „частен интерес“ по смисъла на § 1, т. 3 от ДР на ЗРАСРБ и не съм „свързано лице“, по смисъла на § 1, т. 5 от ДР на ЗРАСРБ с кандидата (кандидатите) участващи в процедурата, съгласно посочената заповед, като:

Нямам интерес, който да води до облага от материален или нематериален характер, за мен или за свързани с мен лица, включително всяко поето задължение;

Не съм съпруг и не се намирам във фактическо съжителство с кандидата (кандидатите) участващи в процедурата;

Не съм роднина по права линия, по сребрена линия - до втора степен включително, и не съм роднина по сватовство - до втора степен включително с кандидата (кандидатите) участващи в процедурата;

Не се намирам в икономически или политически зависимости с физически и юридически лица, които пораждат основателни съмнения в моята безпристрастност и обективност;

Известна ми е отговорността по чл. 313 от НК за деклариране на неверни данни.

06.12.2017г......г.

Декларатор:.....

Данко Петров